

Sygocki, Witold

Z dziejów Instytutu Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk. Geneza

Analecta 9/2(18), 173-199

2000

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Witold Sygocki

Z DZIEJÓW INSTYTUTU HISTORII NAUKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK. GENEZA

[...] Trudna i mozolna to praca porządkować całe, pół- i ćwierćwiecze,
wybierać z nich i umieszczać gdzie należy odnośną w nich prawdę.¹

Johann Wolfgang Goethe

Przedmiotem niniejszego artykułu są wydarzenia związane z początkiem funkcjonowania Zakładu Historii Nauki a obecnego Instytutu Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk. Swoistym pretekstem do zbierania i uporządkowania informacji na temat początków działalności obecnego Instytutu Historii Nauki PAN, jest obiegowa, a nie całkiem uprawniona opinia dotycząca początków jego istnienia. Dodatkowo dezinformację upowszechniają wydawnictwa encyklopedyczne i informatory, w tym wydawane również przez PAN. I tak *Encyklopedia Powszechna* z 1997 roku² podaje 1977 rok jako początek funkcjonowania Instytutu, z odsyłaczem o istnieniu wcześniej innego Zakładu, „obecny instytut stanowi kontynuację instytutu założonego pod inną nazwą“ ale jakiego... takiej informacji już zabrakło. W *Materiałach sprawozdawczych za okres 10-lecia działalności PAN 1952–1961*³ zamieszczono informację, iż Zakład Historii Nauki i Techniki powstał w 1959 roku⁴. W najnowszym informatorze *Komitetu naukowej Polskiej Akademii Nauk w kadencji 1999–2002* podano, iż Komitet Historii Nauki i Techniki został powołany w 1963 r.⁵, zabrakło tam informacji odnoszącej się do działającego wcześniej Komitetu Historii Nauki. Dlaczego pisząc o Zakładzie Historii Nauki wspominam o Komitecie – otóż nie da się przedstawić historii Zakładu bez zaprezentowania również działalności Komitetu Historii Nauki.

Być może te błędne informacje potwierdzają fakt, iż pamięć potrafi być zawodna i ulotna i może zatrzeć ślady ciekawych wydarzeń. Tak więc moim celem jest prześledzenie i uchronienie od zapomnienia historii dotyczącej obecnego Instytutu Historii Nauki PAN.

Przygotowując niniejszy artykuł opierałem się na dokumentach dostępnych w Instytucie i poza nim, między innymi w Biurze Rady Prawnego PAN i Archiwum

Akt Nowych (AAN) w Warszawie. W tym ostatnim miejscu niestety nie wszystkie dokumenty są dostępne, o czym informują pracownicy, zaś dlaczego nie są i kiedy będą nie potrafią mi powiedzieć. Oczywiście korzystałem również z wycinków prasowych, z publikacji dotyczących głównie zmian i przekształceń w środowisku naukowym, szczególnie tych po 1945 roku. Przeglądałem publikacje prasowe, sprawozdania, relacje, informacje zamieszczane m.in. w: „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej“, „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki“, „Życiu Nauki“, „Nauce Polskiej“, czy też informatorach PAN, niekiedy przeznaczonych do użytku służbowego. Badając początki Zakładu Historii Nauki PAN przyglądałem się historii Polskiej Akademii Umiejętności (PAU), Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (TNW), oraz oczywiście Polskiej Akademii Nauk. W tych analizach i odniesieniach korzystałem z gotowych opracowań Piotra Hübnera. Informacje zawarte w jego opracowaniach niezbędne są jako tło do rozważań. W celu przybliżenia historii tak niedawnej cytuję także wspomnienia prof. Adama Schaffa, prof. Michała Śmiałowskiego i Marii Dąbrowskiej, a także wystąpienia i relacje innych osób. Duża ilość cytatów ma za zadanie lepiej oddać atmosferę tych trudnych lat, kiedy polityka decydowała także o organizacji pracy naukowej. Zamieszczony na końcu zestaw faktograficzny ma za zadanie ułatwić poruszanie się po historii obecnego Instytutu Historii Nauki. Faktografia ta wyprzedza niejako chronologię wydarzeń zaprezentowanych w artykule, stanowi pomost do współczesności i jest zapowiedzią następujących szczegółowych poszukiwań i relacji.

Wiele osób było nie tylko świadkami, ale także uczestnikami tych niedawnych wydarzeń. Prezentowane informacje na temat PAU i TNW oraz początków PAN są niezbędne w celu zachowania ciągłości wydarzeń. Dla historii PAN największe znaczenie posiadają szczególnie dwie organizacje naukowe: Polska Akademia Umiejętności (1919 r.) będąca kontynuatorką Akademii Umiejętności powstałej w Krakowie, w latach 1872–1873, na bazie Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, założonego w 1816 roku oraz Towarzystwo Naukowe Warszawskie założone w 1907, powstałe jako kontynuacja Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie (1800). Pierwszym prezesem TNW był prof. Henryk Jabłonowski. Początkowo w skład TNW wchodziły 3 wydziały: 1) językoznawstwa i historii literatury; 2) nauk historycznych, społecznych, filozofii i antropologii; 3) nauk matematycznych i przyrodniczych. Do 1939 roku powstały kolejne wydziały, zaś w ramach poszczególnych wydziałów funkcjonowały liczne komisje. I tak na przykład: komisja językowa, komisja do badań nad historią literatury i oświaty w Polsce; bibliograficzna, historyczna. W czasie wojny TNW organizowało konspiracyjne spotkania i zebrania naukowe⁶. Zaś Polska Akademia Umiejętności do wybuchu wojny miała status towarzystwa naukowego ogólnego, wpływała na kształt przedwojennej polityki naukowej, reprezentowała naukę polską

poza granicami kraju. W skład PAU wchodziły 4 wydziały: 1) filologiczny, 2) historyczno-filozoficzny 3) matematyczno-przyrodniczy 4) od 1930 roku, lekarski. W czasie wojny, podobnie jak TNW, Akademia nie funkcjonowała, kilkudziesięciu jej profesorów zostało aresztowanych w ramach akcji „Sonderaktion Krakau”. W konspiracyjnych warunkach, kontynuowano rozpoczęte prace badawcze i wydawnicze⁷. Po zakończeniu wojny towarzystwom naukowym i stowarzyszeniom, przyszło odradzać się, odbudowywać a następnie funkcjonować w zupełnie nowych, odmiennych, jak się okazało, dalekich od oczekiwań realiach.

W lutym 1945 roku prof. Stanisław Kutrzeba, prezes PAU wystosował memoriał *W sprawie organizacji nauki polskiej* do Bolesława Bieruta i członków Akademii. Jeszcze w czasie wojny członkowie PAU opracowywali zmiany organizacyjne Akademii, nawiązujące do koncepcji centralizacji w organizowaniu badań naukowych. Program ten przewidywał powołanie Akademii Nauk (ulożonej w Warszawie), po wojnie zaś miał powstać Komitet Badań Naukowych usytuowany przy Ministerstwie Oświaty, zarządzający państwowym Funduszem Badań Naukowych⁸. Koncepcja ta odbiegała zdecydowanie od planów ówczesnych władz, które zamierzały, czy też zmuszone były odwołać się do rozwiązań przyjętych w Akademii Nauk ZSRR. Przeniesienie ich na grunt polski znaczyło upolitycznienie, wręcz upartyjnienie, a brak autonomii był tylko kwestią czasu.

Na początku 1946 r. działacze PPS, niezależnie od Jakuba Bermiana, przygotowali projekt dekretu o powołaniu państwowego organu – Centrum Organizacji Badań Naukowych i Kongresu Nauki Polskiej, w którego składzie mieli znajdować się działacze PAU i TNW. Inicjatywa została zablokowana przez PPR. W czerwcu 1946 r. w posiedzeniu publicznym PAU brał udział prezydent Bolesław Bierut. Tezy jego wystąpienia, jak się miało później okazać przygotowanego przez Jakuba Bermiana, nawiązywały do przekształcenia Akademii „[...] może przekształcić się w jedno z najważniejszych ogniw postępowej myśli naukowej, regulującej nasz aparat wytwórczy [...] Przed uczonymi polskimi już dziś stoi do rozwiązania mnóstwo problemów praktycznych[...]”⁹. Za inspiracją Jakuba Bermiana w prasie ukazywały się głosy nawołujące do reformy Akademii „[...] winna być dziś upaństwowiona, poddana kompetencji ministra oświaty lub Prezydium Rady Ministrów, rozszerzona w swym składzie i podzielona na odcinki poszczególnych nauk. Tak zorganizowanej Akademii utrzymującej ścisły kontakt ze wszystkimi ministerstwami, powinny być podporządkowane wszystkie instytuty naukowo-badawcze [...]”¹⁰. Zaś Jan Mydlarski – przed wojną aktywny działacz TNW – proponował jednolitą organizację zreformowanej PAU jako „Sejmu Nauki Polskiej” wraz z towarzystwami naukowymi¹¹. Włodzimierz Michajłow zaś proponował powstanie Głównego Instytutu Badań Naukowych – „centralę planowania prac badawczych” instytutu wspomaganego przez Naczelną Radę Naukową¹². Na łamach „Robotnika” w 1948 r. występował Henryk Jabłoński,

członek PPS, pisał o PAU „coraz bardziej przekształca się w zjednoczenie zasłużonych emerytów“¹³. Zaś odnośnie powstania nowej instytucji: „[...] Musi w Polsce powstać centralna instytucja planująca badania naukowe i nadzorująca je. [...] potrzebna nam jest instytucja typu Akademia Nauk ZSRR, instytucja realnej pracy, oparta o szereg instytutów naukowo-badawczych, działających faktycznie, w najbliższym kontakcie z życiem i potrzebami Państwa [...]“¹⁴. Nauka radziecka była dla niego wzorem, powracał on nawet do pomysłu powołania stacji naukowej w Moskwie¹⁵. Tezy Henryka Jabłońskiego podchwytywali inni. W tym duchu wypowiadał się Zbigniew Wasilewski „coraz dobitniej widzimy konieczność stworzenia nowej, centralnej 8 wydziałowej Polskiej Akademii Nauk – jako nowoczesnej instytucji nadrzędnej, cieszącej się szerokim poparciem państwa ludowego, skupiającej całokształt prac naukowych i dierżącą ster naukowego życia kraju“¹⁶.

W marcu 1946 r. rozpoczęto przygotowania do jubileuszu PAU. Powołano specjalny Komitet Wykonawczy, później zaś Komitet Honorowy do którego zostali zaproszeni m.in.: premier Józef Cyrankiewicz oraz Zygmunt Modzelewski. Postanowiono opracować historię PAU, bibliografię wydawnictw, historii nauki polskiej, także publikację dotyczącą Mikołaja Kopernika (nie wykluczone, że pomysł ten został wykorzystany do zorganizowania sesji Kopernikańskiej w 1953 roku). Uroczystościom rocznicowym Akademii zamierzano nadać szczególnie uroczysty charakter – chciano w ten sposób potwierdzić konieczność jej funkcjonowania. Po wojnie Akademia pozbawiana była systematycznie własnych dochodów, dotacje stanowiły zaś nikłą część potrzeb – ograniczyła działalność wydawniczą. Co miesiąc wychodziły „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń“, ukazały się dwa tomy rocznika PAU 1938/39 i 1939/45, a także kolejne zeszyty *Polskiego Słownika Biograficznego*. W końcu maja 1948 r. pojawiły się pierwsze trzy edycje „Historii nauki polskiej w monografiach“, zaś w 1953 r. wydano ostatnią z numerem 34 i z datą 1952 r. ks. Jana Szerudy (teologia ewangelicka). Publikacja ta posiadała odmienny format, pozbawiona był odznaki PAU, jej nakład wynosił 800 egzemplarzy (poprzednie –1200)¹⁷. Tak publikacje te w 1955 r. ocenił Kazimierz Opalek „[...] Dokonano w dużej mierze tylko interpretacji niektórych znanych już materiałów, przewartościowania szeregu tradycyjnych ocen [...]“¹⁸. Wiele planów wydawniczych PAU nie zostało zrealizowanych. Nie ukazały się monografie z dziejów polskiej geografii, medycyny, socjologii, historii powszechnej, językoznawstwa, orientalistyki, romanistyki, literatury polskiej. Nie powiodły się próby przygotowania syntezy zgromadzonych monografii *Dzieje nauki w Polsce w języku francuskim i angielskim*¹⁹.

Dekretem z 28 października 1947 r. powołano Radę Główną do Spraw Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Dekret ten przewidywał możliwość zwoływania przynajmniej raz na dwa lata Kongresu Nauki Polskiej, placówki naukowe przekazywał

pod opiekę resortów. W tym samym roku zmierzano do powołania Związku Towarzystw Naukowych, pod kuratelą PAU. Plany te jednak zostały zablokowane na szczeblu ministerialnym, ale także powstrzymane były przez obawy towarzystw akademickich, zaś TNW nie zgadzało się na siedzibę Związku w Krakowie. W styczniu 1948 r. w Zarządzie TNW pojawiła się koncepcja przekształcenia go w Akademię Nauk. Rok wcześniej, w 1947 r. obchodzono 40-lecie TNW²⁰.

Czas organizacji obchodów jubileuszowych PAU zmieniał się kilkakrotnie, przenoszony był z powodów politycznych. Ostatecznie w uroczystościach nie brał udziału Bolesław Bierut (pełniący już funkcję sekretarza generalnego KC PPR). 19 października 1948 r. sekretarz PAU Jan Dąbrowski został przyjęty przez prezydenta Bieruta, który zapowiedział „w przyszłości stworzenie Akademii Nauk w stolicy”²¹. Otwarcie jubileuszu PAU nastąpiło 25 października 1948 r. – rząd reprezentowany był przez ministra Stanisława Skrzyszewskiego, podsekretarzy stanu: Eugenię Krassowską, Henryka Jabłońskiego. Minister Skrzyszewski powiedział wtedy: „Bez marksizmu, bez czerpania pełną garścią z przebogatyh doświadczeń nauki radzieckiej i przodującej nauki na całym świecie, nie pchniemy naprzód rozwoju nauki polskiej”²². W uroczystościach brały udział delegacje zagraniczne w tym m.in. z Akademii Nauk ZSRR. Swoistym zakończeniem uroczystości było wręczenie prezydentowi Bierutowi podczas audiencji 20 listopada 1948 r. złotego medalu jubileuszowego. We wspomnieniach Adama Schaffa Bolesław Bierut przedstawiany jest jako osoba, dzięki której powstała Akademia: „[...] Właśnie wtedy najraźniej ruszyły z miejsca sprawy nauki, a motorem tych spraw był Bierut – wielki mecenas nauki i inteligencji. [...] Tak, ten właśnie Bierut był przyczyną sprawczą wzmożonego rozwoju nauki w tym czasie, co mogę w dwóch przypadkach – Polskiej Akademii Nauk i Instytutu Nauk Społecznych przy KC – zaświadczyć, jako wykonawca jego poleceń w tym względzie.”²³ Pamiątek obchodów jubileuszowych PAU nie ukazał się, trafił do zaopiniowania do Komitetu Historii Nauki PAN i ostatecznie nie uzyskał zgody władz PAN na publikację. Władze od samego początku chciały udowodnić anachroniczność PAU, wykazać niezbedność powstania, istnienia PAN. Medal jubileuszowy PAU otrzymał Zygmunt Modzelewski 20 listopada 1948 roku – sprawujący wówczas urząd Ministra Spraw Zagranicznych.

16 marca 1949 r. do koordynacji polityki naukowej powołana została Egzekutywa Komitetu Organizacyjnego I Kongresu Nauki Polskiej²⁴. Pod koniec 1949 r. nastąpiły zmiany personalne w TNW, zaś w PAU pogłębiły się dyskusje dotyczące oporu, bądź uległości wobec poczynań władz.

Na początku 1950 r. Komisja Organizacji Nauki TNW przewidywała porozumienie z Polską Akademią Umiejętności²⁵. Jeden z dawnych wiceprezesów PAU, prof. Wojciech Świątosławski, proponował powołanie Akademii Nauk

wzorowanej „raczej na Akademii ZSRR”²⁶. W 1950 r. polityka naukowa była sterowana przez Wydział Nauki i Szkół Wyższych KC PZPR oraz Prezydium Komitetu Wykonawczego I Kongresu Nauki Polskiej (uruchomione oficjalnie 17 marca); ich działalność dawała kierownictwu partii wystarczające możliwości kontroli²⁷. 20 grudnia 1950 r. Prezydium Komitetu Wykonawczego I KNP powierzyło Włodzimierzowi Michajłowowi nadzór nad wszystkimi przygotowawczymi pracami w związku z organizacją Akademii Nauk. Na fali organizacji Kongresu została uruchomiona stopniowa likwidacja PAU – zaczątkiem było sporządzenie ewidencji członków PAU i TNW (w tym honorowych i zagranicznych), stanu posiadania wszystkich placówek naukowo-badawczych²⁸. W styczniu 1951 r. Komitet Wykonawczy Kongresu ustalił (17.01.1951) zapis Ustawy o PAN „a) PAN powstaje jako dalszy ciąg istnienia towarzystw naukowych, b) PAN powstaje na bazie PAU i TNW, c) odrębny artykuł przekaże sprawę likwidacji towarzystw ogólnych odrębnemu rozporządzeniu”²⁹. W skład Prezydium Komitetu Wykonawczego I KNP wchodził: Kazimierz Petruszewicz, Jan Dembowski, Stanisław Leszczycki, Eugenia Krassowska, Włodzimierz Michajłow³⁰. W Uchwałach Biura Politycznego KC PZPR w sprawie Polskiej Akademii Nauk, PAU – określana była jako ‘Krakowskie Towarzystwo Naukowe’, „[...] instytucja obciążona od chwili swego powstania specyficznym konserwatyzmem”³¹. Nie obyło się bez odniesień politycznych „[...] W pierwszych latach po wojnie PAU była zupełnie niedwuznaczną i niemal nie maskowaną agenturą Londynu. Wprowadzenie po wojnie do jej składu nielicznych postępowych naukowców nie zmieniło w zasadzie sytuacji wewnątrz PAU [...]”³². „Ze względów politycznych potrzebne jest przejście do PAN z PAU oraz innych towarzystw ogólnych wybitnych naukowców, nie pracujących obecnie naukowo, często ideologicznie nam obcych, lecz posiadających poważne i uznane zasługi wobec nauki polskiej [...]”³³. Decydenci naciskali, Walne Zgromadzenie PAU skierowało wniosek do Rządu o rozwiązanie bądź też zadeklarowanie swej zgody na rozwiązanie PAU przez Rząd³⁴. Notatka Kazimierza Petruszewicza dotycząca zagadnień personalnych wskazuje na obawy decydentów dotyczące tej kwestii „bez licznego udziału uczonych skupionych do tego czasu w Polskiej Akademii Umiejętności, działalność Polskiej Akademii Nauk nie dała by się pomyśleć”³⁵. Stąd zdecydowano, iż „w zasadzie wszyscy członkowie dawnej Akademii zostają członkami nowej, aczkolwiek nie wszyscy w tej nowej mają odgrywać aktywną rolę”³⁶. Analizie miała być poddana każda kandydatura przy aktywnym udziale Komitetu Centralnego PZPR, jak też się stało³⁷.

21 czerwca 1951 r. miało miejsce pierwsze posiedzenie Komitetu Wykonawczego I KNP.

22 czerwca ujawniono listę członków Komisji Organizacyjnej PAN: przedstawiciele Prezydium Komitetu Wykonawczego I Kongresu Nauki Polskiej: Jan Dembowski, Stanisław Leszczycki, Włodzimierz Michajłow, Kazimierz Petruszewicz; przedstawiciele PAU: Kazimierz Nitsch, Władysław Szafer, Stefan Pieńkowski, Jan Dąbrowski i przedstawiciele TNW: Waław Sierpiński, Kazimierz Kuratowski, Kazimierz Michałowski. W przeciwieństwie do PAU działacze TNW akceptowali koncepcję samolikwidacji, domagali się jednak przyjęcia zapisu w Statucie PAN o jej powstaniu na bazie PAU i TNW. Jednakże zarówno działacze PAU jak i TNW zdawali sobie sprawę, iż nowy twór nie będzie sumą działalności wspomnianych instytucji naukowych. W referacie programowym opublikowanym w wydawnictwie „I Kongres Nauki Polskiej“ Jan Dembowski dokonał przeglądu wybranych osiągnięć nauki polskiej, począwszy od XIX wieku, zaakcentował dorobek organizacyjny TNW, oczywiście odniósł się do osiągnięć Polski Ludowej, uznał „piękną historyczną rolę Polskiej Akademii Umiejętności i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego należy uznać za skończoną“³⁸.

W obradach I Kongresu, którego otwarcie nastąpiło 29 czerwca 1951 r. w auli Politechniki Warszawskiej, nie brał udziału Bierut – przesłał list z zyczeniami. Józef Cyrankiewicz przemawiał w imieniu rządu, uczestniczyły w obradach delegacje krajowe i zagraniczne. 2 lipca 1951 r. Kongres oficjalnie powołał Komisję Organizacyjną PAN, zaś 3 lipca na wniosek Petruszewicza przewodniczącym został wybrany Jan Dembowski, z-cą Kazimierz Kuratowski, sekretarzem Komisji Włodzimierz Michajłow. I tak główne zadanie Kongresu zostało osiągnięte. Ustawa z 30 października 1951 r. o PAN weszła w życie 9 listopada 1951 r.³⁹

PAU nie powołała na wzór TNW Komisji Likwidacyjnej (decyzja Zarządu i Prezydium TNW 11.12.1951 r.⁴⁰ Dnia 9 kwietnia 1952 r. prezydent Bierut oficjalnie powołał skład PAN i jej prezydium: prof. Jan Dembowski – prezesem PAN, wiceprezesi PAU – prof. Kazimierz Nitsch, TNW – prof. Waław Sierpiński. Tak o Akademii pisał w „Studiach i Materiałach...” prof. Stefan Żółkiewski: „[...] Akademia powołana została jako instytucja nowego zupełnie typu, chociaż o tradycyjnej nazwie. Nie miała ona być, tak jak to bywają zazwyczaj Akademie w krajach kapitalistycznych, przedtem i teraz, jedynie ciałem reprezentacyjnym i obradującym, ale instytucją prowadzącą badania naukowe.“⁴¹. A tak wspominał prof. Michał Śmiałowski we *Wspomnieniach*: „[...] pragnę wspomnieć o krążących wtedy wiadomościach na temat sposobu wyłonienia listy pierwszych członków PAN. Nie było wątpliwości, że ostateczna jej wersja została zatwierdzona przez Moskwę, i że dość znacznie różniła się od początkowej, zaproponowanej przez Warszawę. [...] Zatwierdzona przez Moskwę lista wywołała u sporej liczby osób w Polsce zawód i konsternację. Wielu zasłużonych członków Polskiej Akademii Umiejętności i Warszawskiego Towarzystwa

Naukowego całkowicie z listy odpadło, inni zostali „uhonorowani“ wątpliwą godnością członków tytularnych. [...]“⁴². Niepublikowane uchwały Rady Ministrów z dnia 13 i 20 grudnia 1952 r. w sprawie przejmowania przez PAN zakładów i placówek PAU i TNW rozpoczęły faktyczną likwidację tych instytucji. Po zaprezentowaniu tła historycznego mogę przejść teraz do wydarzeń w sposób bezpośredni związanych z historią Instytutu.

W maju 1952 roku przez Prezydium PAN został powołany Komitet Historii Nauki przy Wydziale Nauk Społecznych – jego celem miało być zainicjowanie i prowadzenie badań nad dziejami nauki polskiej. Badania miały być prowadzone zarówno w ramach samego Komitetu i działających w jego ramach sekcji, jak też przy współpracy z komisjami pozostałych Wydziałów Naukowych PAN. Komitet został włączony do przejmowania placówek likwidowanych instytucji naukowych, które prowadziły badania, działalność wydawniczą związaną z historią nauki. I tak w ramach PAU działała: Komisja do Dziejów Oświaty w Polsce, Komisja Historii Medycyny i Nauk Przyrodniczych, Komisja Wydawnicza Dziel Klasyków Nauki (wyłonione przez PAU) zaś w ramach TNW pracownia naukoznawcza.

Oceniając działalność wspomnianych instytucji zarzucono im brak ‘wytucznych kierunkowych’ „[...] Ograniczyły się one do gromadzenia różnorodnych materiałów źródłowych i przeprowadzania prac bibliograficznych [...] Wyżej wspomniane Komisje PAU nie inicjowały szerzej zakrojonych badań monograficznych i syntetycznych z zakresu historii nauki [...]“⁴³. W pierwszym okresie działalności Komitetu Historii Nauki pracowano nad ustaleniem projektu badań szczególnie ważnych w zakresie historii nauki, na kilka następnych lat. W planach tych brano szczególnie pod uwagę przypadające rocznice – to im przyporządkowana była działalność zespołów badających rozwój nauki w okresie Odrodzenia, Oświecenia i Polski Ludowej.

W ramach reorganizacji Komitet wystąpił do Prezydium o przekształcenie go w Komitet międzywydziałowy, bezpośrednio podległy Prezydium PAN⁴⁴. Na posiedzeniu plenarnym PAN w dniu 23 stycznia 1953 r. sprawę powołania Komitetu Historii Nauki przy Prezydium PAN referował prof. Żółkiewski. Jednogłośnie przyjęto wniosek rozszerzenia Komitetu na Komitet Międzywydziałowy⁴⁵. A 24 stycznia 1953 r. Prezydium PAN nadało Komitetowi mocą uchwały nową formułę – Komitet przy Prezydium PAN⁴⁶. Powołano nowy rozszerzony skład członków Komitetu ze wszystkich 4 Wydziałów Naukowych – razem 31 osób (dotychczas zaś było 9 osób z Wydziału I). Przewodniczącym został prof. Zygmunt Modzelewski, zaś prof. Bogdan Suchodolski (członek korespondent PAN) wybrany jako jeden z wiceprzewodniczących, razem z prof. Stanisławem Turskim (członek rzeczywisty PAN) i prof. Jerzym Bukowskim. Komitet odpowiedzialny był za przygotowanie pierwszego numeru wydawnictwa

„Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej“ – redagowanego z uwzględnieniem współorganizowanej przez Komitet, sesji Odrodzenia. W kwartalniku „Sprawozdania z Czynności i Prac“ nr 1/1955 r. (według stanu na dzień 31 grudnia 1954 roku) podany jest skład Komitetu gdzie Bogdan Suchodolski wymieniony jest jako wiceprzewodniczący, nie wskazano zaś przewodniczącego. Komitet stanowił jednocześnie radę naukową Archiwum PAN. Członkowie Komitetu aktywnie uczestniczyli w przygotowaniach do obchodu Roku Kopernikowskiego. W ramach kopernikańskich obchodów 18 lipca 1953 roku odbyła się uroczysta akademie w gmachu Teatru Polskiego w Warszawie, z udziałem członków Rady Państwa. Akademię przewodniczył wiceprezes Rady Ministrów – Józef Cyrankiewicz, uczestniczyli przedstawiciele Biura Politycznego KC PZPR i rządu, korpusu dyplomatycznego, nauki i kultury polskiej oraz goście zagraniczni⁴⁷. W wystąpieniach akcentowana była również historia walki Kościoła z odkryciami Mikołaja Kopernika „[...] choć Kopernik przewidywał, że myśli jego natrafia na sprzeciw ze strony teologów, nie cofnął się przed ich ogłoszeniem, był bowiem głęboko przekonany o prawdziwości tych twierdzeń, o tym, że nauka nie jest tylko jedną z hipotez, lecz odtwarza obiektywną rzeczywistość wszechświata”⁴⁸. Recenzentem wszystkich referatów sesyjnych był przewodniczący Komitetu Historii Nauki – rektor Zygmunt Modzelewski⁴⁹. To właśnie jego referat, poświęcony analizie tła społecznego rozwoju nauki w Polsce, inaugurował Sesję Odrodzenia (główna wystawa przygotowana została w gmachu Muzeum Narodowego), obchody i uroczystości z nią związane rozpoczęto w dniach 25–30 października 1953 r.⁵⁰ „Życie Warszawy“, jako jedyny z dzienników, tak informowało o wystawie: „[...] Zakończona przed paroma dniami Sesja PAN starała się wydobyć istotną treść polskiego Odrodzenia, ukazała siły, które kierowały jego rozwojem, odsłoniła całą jego wielkość i przełomowe znaczenie... Tę nowość i odmienność Odrodzenia w porównaniu ze Średniowieczem i w porównaniu z innymi krajami pragnie wystawa przedstawić. [...]”⁵¹. Na koniec jednak pojawił się zarzut, iż zbyt rozproszenie szczegółów nie daje jednolitego i czytelnego obrazu całości epoki. Należy pamiętać, iż wystawa w Muzeum Narodowym przeznaczona była dla szerokiego odbiorcy, a nie tylko dla specjalistów. Miała być ona prezentacją nowej wiedzy o polskim Odrodzeniu. To właśnie rozpoczęte z myślą o Sesji Odrodzenia prace badawcze miały być kontynuowane w zakresie historii nauki, koordynowane przez Komitet Historii Nauki, a następnie przez pracowników Zakładu Historii Nauki⁵². Wspomnieć tutaj należy wcześniejszą nieco sesję naukową Polskiego Oświecenia, połączoną z wystawą, z marca 1951 roku (3–5 marca 1951 r.), której organizatorami naukowymi byli profesorowie: Stanisław Lorentz i Bogusław Leśnodorski, odznaczeni za przygotowania nagrodą państwową II stopnia⁵³.

W ramach Komitetu Historii Nauki działały różne Sekcje:

- 1) Sekcja Historii Nauk Społecznych – przewodniczącym był prof. B. Suchodolski;
 - 2) Sekcja Historii Nauk Przyrodniczych – przewodniczący prof. S. Turski,
 - 3) Sekcja Historii Nauk Technicznych i Techniki – przewodniczący prof. J. Bukowski (na jego miejsce powołano później prof. E. Olszewskiego)
- oraz dwie podsekcje: Historii Nauk Medycznych i Historii Urbanistyki i Architektury. Zadaniem wymienionych sekcji było badanie historii określonej grupy nauk w ich dziejowym rozwoju, jak też wytypowanie podstawowych dyscyplin, których historia winna być opracowana.

Równocześnie utworzono zespoły badawcze, których zadaniem było dostarczanie materiałów źródłowych i opracowań monograficznych, niezbędnych do przygotowania syntetycznych ujęć kierunków rozwoju nauki, organizacji badań, narzędzi i instytucji naukowych. W ramach prac zespołowych zamierzano kształcić młode kadry historyków nauki, pozostających pod szczególną opieką Komitetu. „[...] Punktem wyjścia prac Komitetu było dokonanie krytycznej analizy dotychczasowego polskiego dorobku w zakresie historii nauki. Konieczność wnikliwej analizy i oceny dotychczasowych prac w tej dziedzinie wynikała z faktu, że historia nauki w Polsce międzywojennej, podobnie zresztą jak większość nauk społecznych, była dyscypliną opracowaną bardzo słabo.”⁵⁴. Oto utworzone zespoły badawcze:

- 1) Zespół Odrodzenia, pracujący pod kierownictwem prof. H. Barycza;
- 2) Zespół Oświecenia – pod kierownictwem prof. K. Opałka;
- 3) Zespół XIX wieku;
- 4) Zespół XX-lecia Polski międzywojennej;
- 5) Zespół X-lecia Polski Ludowej

Ten ostatni zespół pracował pod kierownictwem Prezydium Komitetu Historii Nauki, pozostawał pod jego szczególną opieką, w związku z rocznicą Manifestu PKWN, i przygotowywanym wydawnictwem pt. *Dziesięciolecie rozwoju nauki w Polsce Ludowej*. Do opracowania artykułów ogólnych zaproszono między innymi prof. Modzelewskiego. On to 20 grudnia 1952 r. na posiedzeniu naukowym I Wydziału wygłosił referat *Rola i znaczenie nauki w Polsce Ludowej*, a prof. Józef Chałasiński zabierając głos powiedział: „[...] Problem polega na uchwyceniu istotnych rysów kształtującej się nowej roli nauki w społeczeństwie socjalistycznym...”⁵⁵. Na jednym z posiedzeń plenarnych Komitetu Historii Nauki i Sekcji Nauki Komitetu Zjazdowego Polskiego Odrodzenia zwracano uwagę na znaczenie wprowadzenia marksistowskiej metodologii do badań w zakresie historii nauki⁵⁶. Zasygnalizowane relacje nauki i polityki były niestety pewną koniecznością wpisana w tamten czas.

Po nakreśleniu tych wydarzeń, jako swoistego tła mogą teraz przejść bezpośrednio do historii obecnego Instytutu Historii Nauki. Dnia 10 listopada 1953 roku, uchwałą Sekretariatu Naukowego Prezydium PAN nr 155a/53 powołano Zakład Historii Nauki. Jego siedziba mieściła się przy ulicy Freta numer 16 gdzie organizowano Muzeum Marii Skłodowskiej-Curie, a pracownicy Zakładu brali udział w pracach organizacyjnych. W grudniu 1954 r. Zakład otrzymał przy Freta 16 dwupokojowy lokal. W skład rady naukowej wchodził: przewodniczący prof. Bohdan Suchodolski; dwaj wiceprzewodniczący: – prof. Jerzy Bukowski, – prof. Stanisław Turski, członkowie: – prof. Eugeniusz Olszewski, prof. Bolesław Skarżyński⁵⁷. Rozpoczęcie działalności Zakładu nastąpiło 1 maja 1954 r. Jego kierownikiem został doc. Waldemar Voisé. Zaś „Sprawozdania z Czynności i Prac“ Nr 4/1956 r. podają, iż doc. dr Waldemar Voisé był pełniącym obowiązki kierownika Zakładu. Oto uwaga opublikowana w „Studiach i Materiałach...”, w numerze z 1954 roku na temat Zakładu: „[...] szczególny nacisk położony został na opracowanie historii tych dziedzin nauki, których dzieje albo nie zostały w ogóle dotąd opracowane, albo też jedynie bardzo fragmentarycznie, tj. na historię nauk matematycznych, technicznych i przyrodniczych. [...] 2. Druga kategoria zadań stojących przed Zakładem to inspirowanie (w myśl zaleceń Komitetu Historii Nauki) i koordynowanie badań w zakresie historii nauki o zasięgu znacznie szerszym, aniżeli praca samego tylko personelu Zakładu. Program nowopowstałej placówki przewiduje tu nawiązanie kontaktów z istniejącymi już ośrodkami badawczymi o pokrewnych zainteresowaniach oraz rozproszonymi w różnych środowiskach naukowych badaczami dziejów nauki polskiej. [...]“⁵⁸. Nie zabrakło odniesień i podkreślenia powiązań Zakładu z Komitetem Historii Nauki: „[...] Zakład ten jest centralną placówką naukowo-badawczą Komitetu Historii Nauki i ośrodkiem kształcenia młodej kadry naukowej specjalizującej się w badaniach nad dziejami nauki polskiej i wkładem naszych uczonych do nauki światowej [...]“⁵⁹. W skład rady naukowej Zakładu wchodziło Prezydium Komitetu Historii Nauki. Zakład sytuowany był jako placówka pomocnicza, podobnie jak Archiwum PAN. Placówki pomocnicze działają bezpośrednio przy wydziałach i w obrębie organizacji wydziałów lub innych jednostek organizacyjnych Akademii (art. 43 p. 1 ustawy o Polskiej Akademii Nauk z dnia 30 października 1951 r.) i nie posiadają samodzielności finansowej⁶⁰.

Choć Zakład Historii Nauki PAN to pewne novum, podobny nie funkcjonował przed wojną, w Polsce ani zagranicą, a badaniami z zakresu historii nauki zajmowały się instytuty właściwe dla danej dyscypliny, należy wspomnieć o powojennej inicjatywie Mieczysława Chojnowskiego. Wiosną 1945 roku, w Krakowie powołał do życia Konwersatorium Naukoznawcze przy Towarzystwie Asystentów UJ. „[...] Staje się ono ogniskiem systematycznego samokształcenia, wymiany myśli i współpracy badawczej asystentów różnej specjalności. Wchodzą tu

w rachubę [...] (filozofia nauki, jej teoria, psychologia i socjologia, historia nauki [...])⁶¹. Konwersatorium wydawało „Życie Nauki“ i „Minerwę Polską“. A oto co w latach 50-tych zapisał na temat historii nauki Zygmunt Modzelewski: „Nauka polska nie zdobyła się jeszcze na opracowanie własnej historii. Nie stanowią pod tym względem wyjątku. Nie jest to również zarzut. Historia nauki musi być powiązana z historią swego narodu, musi też łączyć się z dziejami powszechnymi poznania naukowego, które z kolei, uwzględniając wkład poszczególnych narodów do rozwoju nauki, muszą wiązać się z historyczną sytuacją wielu krajów. Na takie syntetyczne ujęcie może się zdobyć jedynie nauka marksistowska, nauka epoki socjalizmu, opierająca się na metodzie materializmu dialektycznego i pracy zespołowej. Toteż tak pojęta historia nauki rodzi się dopiero w Związku Radzieckim. [...]”⁶².

Mówiąc o ówczesnym Zakładzie Historii Nauki wspomnieć należy również o pracowni Dziejów Oświaty, która powołana została uchwałą Sekretariatu Naukowego Prezydium PAN numer 70/53 z dnia 19 maja 1953 roku. Siedziba pracowni mieściła się przy ulicy Karola Świerczewskiego 59, a kierownikiem pracowni był prof. Łukasz Kurdybacha, zaś jego zastępcą Prof. Michał Szulkin⁶³. (według informacji z numeru 4/56 r. kwartalnika „Sprawozdania z Czynności i Prac“ – Świerczewskiego 79. Pracownia ta powstała jako placówka pomocnicza przy Wydziale I PAN.

W 1954 roku został przygotowany do użytku wewnętrznego, w 50 egzemplarzach, *Informator Wydziału I Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk*, opracowany przez mgra Edmunda Kujawskiego, adiunkta PAN. Choć wymienione zostały w nim osoby takie jak: Zygmunt Modzelewski (brak informacji o jego związkach z Komitetem Historii Nauki), Bogdan Suchodolski (m.in. jako wiceprzewodniczący Komitetu Historii Nauki PAN), Bogusław Leśnodorski (m.in. jako członek Komitetu Historii Nauki PAN), a ponadto jako pomocnicza placówka naukowo-badawcza Pracownia Dziejów Oświaty⁶⁴, brak tu informacji dotyczących Komitetu Historii Nauki, jak też Zakładu. Ponieważ postać profesora Zygmunta Modzelewskiego jest tak istotna dla dziejów obecnego Instytutu, zacytuję informacje jakie pojawiły się na jego temat. I tak w 2 numerze Nauki Polskiej z 1954 roku, po jego śmierci napisano między innymi: „[...] Zygmunt Modzelewski – wzór naukowca nowatora, działacz, patriota i uczonego, głęboko rozumiejący nowe zadania nauki w służbie narodu – z zapałem i mądrą rozważnością umiał wcielać w życie idee nowoczesnej nauki, tak ważnego czynnika w budowie socjalizmu. [...] Był badaczem i publicystą, członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk i członkiem jej Prezydium, rektorem Instytutu Nauk Społecznych przy KC PZPR, współtwórcą wielu sesji problemowych, przewodniczącym Komitetu Historii Nauki, współredaktorem Nauki Polskiej i współpracownikiem wielu innych poczynąń naukowych [...]”⁶⁵ – oto fragmenty przemówienia

prezesa Polskiej Akademii Nauk prof. Jana Dembowskiego, wygłoszone nad trumną Zygmunta Modzelewskiego na cmentarzu wojskowym na Powązkach w dniu 21 czerwca 1954 roku. A tak pisała Maria Dąbrowska w swoim *Dzienniku* pod datą 3 lipca 1954, która znała Natalię i Zygmunta Modzelewskich: „[...] usłyszałam wiadomość o śmierci Zygmunta Modzelewskiego. Po powrocie do Warszawy zdażyłam jeszcze być na jego pogrzebie. Pierwszy raz widziałam taki świecki pogrzeb. Mimo wszystko – jakby jakiś goły i z czegoś nieprzystojnie odarty. Żwawe treści rewolucyjne nie pasują przy trumnie. [...]”⁶⁶. Niewiele jest relacji dotyczących samego Modzelewskiego. Oto jedna z nich: „[...] Modzelewski półgębkiem przyznał, że tak to trochę jest. Ale niewiele, zdaje się zrozumiał, bo dodał: „Na tym polega rozwój. My też korzystamy z doświadczeń poprzednich pokoleń“ [...]. Po chwili jednak Modzelewski, jak gdyby coś zrozumiał, bo rzekł: „I kto wie, zresztą czy to idealne społeczeństwo przyszłości będzie z nas zadowolone? Może powie, co ci idioci chcieli i do czego dążyli my wszak potrzebujemy zupełnie czego innego”⁶⁷. W zapiskach dotyczących prof. Modzelewskiego Dąbrowska nie wspomina o zajmowanych stanowiskach i pracach związanych z PAN, Komitetem, czy też Instytutem Nauk Społecznych przy KC. Jako inicjator Komitetu i Zakładu Modzelewski wymieniany jest przez cytowanego już prof. Chałasińskiego w „Nauce Polskiej“ z 1955 roku⁶⁸: „[...] pomyślny rozwój Zakładu Historii Nauki, którego inicjatorem był Modzelewski, jak wreszcie działalność Komitetu Historii Nauki przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, którego Modzelewski był pierwszym przewodniczącym – stwarzają podstawę do tego, że o zagadnieniach i dalszym rozwoju tej dziedziny można już mówić na podstawie własnych doświadczeń i przemyśleń [...]”.

W tej samej publikacji jako faktyczny organizator Zakładu Historii Nauki wymieniany jest prof. Bogdan Suchodolski.

A oto co na temat Zygmunta Modzelewskiego przekazują materiały dostępne w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, przekazane tam z Zakładu Historii Partii przy KC PZPR Dział Gromadzenia Wspomnień i Relacji. W udostępnionych tam materiałach nigdzie nie zostało zarejestrowane, iż był przewodniczącym Komitetu Historii Nauki, czyżby mało znaczący fakt wobec innych dokonań?

19.IX.1967 r. Pieczęć: ZAKŁAD HISTORII PARTII
przy KC PZPR
Dział Gromadzenia Wspomnień i Relacji]

Modzelewski Zygmunt – pseudonimy Zygmunt Szczepański, Edward Kozłowski.

Biografia Z. Modzelewskiego opracowana przez Jesionka w 1958 roku

„Ur. 15.IV.1900 r. w Częstochowie jako syn robotnika kolejowego. Od 1917 r. jest działaczem SDKPiL, a następnie KPP. Organizuje lewicowy ruch spółdzielczy w Lublinie, kieruje rewolucyjnym Zw. Zaw. metalowców w Skarżysku, pełni funkcję sekretarza obwodu Śląsko-Dąbrowskiego KPP, jest członkiem Centralnego Wydziału Zawodowego i Centralnej Redakcji KPP. Aresztowany wielokrotnie za działalność komunistyczną, jest więźniem Dąbia, Częstochowy, Krakowa, Warszawy, Lublina. Z polecenia KC KPP emigruje do Francji, gdzie jest sekretarzem Centralnej Sekcji Polskiej przy KC Komunistycznej Partii Francji oraz czołowym publicystą komunistycznej prasy polskiej i francuskiej. Na Konferencji Komunistycznej Partii Francji w Lyonie wchodzi w skład KC Komunistycznej Partii Francji. Jest absolwentem Wszechnicy Nauk Politycznych w Paryżu.

W czasie II wojny światowej przebywa na terytorium ZSRR. Jest współorganizatorem i bojownikiem Związku Patriotów Polskich oraz Armii Polskiej w ZSRR. Po powstaniu Polski Ludowej jest pierwszym ambasadorem polskim w ZSRR. Bierze udział w opracowaniu historycznego paktu przyjaźni między Polską a ZSRR.

Od czerwca 1945 r. jest wiceministrem, a od lutego 1947 r. Ministrem Spraw Zagranicznych. Jest członkiem delegacji polskiej na Konferencję Poczdamską, wielokrotnym uczestnikiem obrad ONZ, reprezentantem Polski w Radzie Bezpieczeństwa ONZ.

Po ustąpieniu ze stanowiska ministra Spraw Zagranicznych (20.III.1950r.)>(data wpisana ołówkiem) ze względu na zły stan zdrowia, pełni funkcję rektora INS, członka Polskiej Akademii Nauk i Prezydium PAN, Członka Rady Państwa, członka KC PZPR (poprzednio członek KC PPR).

Zmarł 18 VI. 1954 r.

Odznaczony orderem Budowniczego Polski Ludowej oraz bojowymi medalami.“

Opr. Jesionek 1958 – podpis – zawartość 2 strony, ale numeracja jest zmieniona, dlatego też strony: 5,6]⁶⁹.

Podobnie jak we wcześniejszych materiałach brak jest informacji o przewodniczeniu Komitetowi. Dlatego tak wiele uwagi zwracam na postać Zygmunta Modzelewskiego, gdyż jawi się on jako osoba wierna swoim przekonaniom

lewicowym przed, jak i po II wojnie światowej, osoba konsekwentna w swojej działalności politycznej i naukowej. Jako ciekawostkę wspomnę o przedwojennych raportach potwierdzających jego zaangażowanie polityczne. „Archiwum MSW, Wojewoda Lubelski, 8 grudnia 1923 r. Do wszystkich starostów Województwa Lubelskiego, Przedmiot: Modzelewski Zygmunt, komunista-pozukiwanie. Dnia 28 kwietnia br. zbiegł aresztowany, podejrzany o działalność komunistyczną. Modzelewski Zygmunt, syn Ignacego lat 23, rzymskokatolickie, wzrost średni, szczupły, blondyn, twarz pociągła, zarost po angielsku, zamieszkały w Warszawie ul. Sienna 84 z zawodu student prawa.“ To jeden raport, drugi zaś jest raczej donosem dotyczącym jego narzeczonej, która ... „Archiwum MSW, Lublin dnia 18 października 1922, Materiały z Komendy Policji Woj. Lublin, Modzelewski Zygmunt vel Szczepański, Raport w sprawie narzeczonej Zygmunta Modzelewskiego vel Szczepańskiego. Donoszę, iż narieczona Zygmunta Modzelewskiego, vel Szczepańskiego, komunisty osadzonego w więzieniu na zamku w Lublinie, nazywa się Chrzanowska Lena, prawdopodobne imię jej Helena lat około 24, blondyna, wzrostu średniego, za okupacji mieszkała w Łodzi wraz z Modzelewskim przy ulicy Konstantynowskiej Nr 10 [...] pracowała jako chórzystka w teatrze. Śpiewała sopranem. Chrzanowska jest wybitną działaczką i członkinią CK KPRP i obecnie przebywa w Warszawie. Zygmunt Modzelewski vel Szczepański został wciągnięty przez Chrzanowską do roboty partyjnej komunistycznej. Chrzanowska w roku 1921 przyjechała do Lublina do Modzelewskiego w sprawach partyjnych. Lublin 18 maja 1922 r.“ rzekomo wciągnęła go do roboty partyjnej.

12 listopada 1954 roku odbyło się drugie posiedzenie plenarne Komitetu Historii Nauki, podczas którego uczczono pamięć zmarłego przewodniczącego Komitetu – prof. Z. Modzelewskiego. Jego dorobek i działalność jako historyka nauki omówione zostały przez prof. Suchodolskiego⁷⁰.

Prowadzenie działalności naukowej w minionych latach nie było procesem łatwym, jednakże powiedzenie o tym, że były to czasy niewłaściwe, nie jest słuszne, wszak każdy żyje w ciekawych czasach. Dla kolejnego ich zilustrowania zacytuję fragmenty publikacji Kazimierza Opałka pt. *Badania nad historią nauki, ich charakter, zakres, organizacja*: [...] Dla pogłębienia teoretycznych i metodologicznych podstaw historii nauki ogromne znaczenie mają ostatnie prace J. Stalina: Marksizm a zagadnienia językoznawstwa i Ekonomiczne problemy socjalizmu w ZSRR. [...] Właściwe pole rozwoju historii nauki powstało z natury rzeczy w państwie socjalistycznym – w Związku Radzieckim, gdzie badania z tego zakresu mają już w tej chwili pokaźny dorobek, ustaloną pozycję i ramy organizacyjne.⁷¹ [...] Sytuacja w historii nauki kształtuje się u nas pod znakiem ogólnych prawidłowości rozwoju naszej nauki, w ogólnych warunkach istniejących

tylko w socjalistycznym państwie przesłanek, zarówno materialnych jak i ideowo-politycznych [...]”⁷².

Na zakończenie warto jeszcze raz wymienić profesora Zygmunta Modzelewskiego – inicjatora i prof. Bogdana Suchodolskiego – faktycznego organizatora Zakładu Historii Nauki. Powstanie Komitetu Historii Nauki i Zakładu Historii Nauki było następstwem określonych zadań i sytuacji politycznej. Instytucje te zmuszone były funkcjonować w warunkach powiązania nauki i polityki. Biorąc pod uwagę realia nie dziwią obecnie takie ówczesne głosy: „Brak jest ciągle szerokiego zrozumienia, iż historia nauki i techniki pisana z pozycji marksistowskich pozwoli na zdobycie ważnego narzędzia pogłębiania naszej bieżącej pracy naukowej.”⁷³. To konieczność realizacji wytycznych politycznych sprawiała, iż organizowano wspomniane sesje i wystawy jubileuszowe PRL, 10-lecia PRL, 25-lecia, szczególnie podkreślające osiągnięcia nauki tych lat. Struktury biurokratyczne Polskiej Akademii Nauk miały zapewnić bezpośrednią kontrolę nad prowadzonymi pracami badawczymi „właściwymi“, zgodnymi z aktualnymi zapotrzebowaniami politycznymi. W następnych latach było podobnie, zmieniało się natężenie powiązań. Jedno jest pewne, zawsze była kontrola, różniła się tylko intensywnością. Takim przykładem, już z 1972 roku jest podanie do Wydziału I o zatwierdzenie nowego składu Rady Naukowej Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN na okres 1972–1974. „Skład ten uzgodniony został z organizacją partyjną.”⁷⁴. Żadne uproszczone podsumowania nie sprawdzają się, jedni prowadzili przede wszystkim badawcze prace naukowe, a inni dodatkowo tworzyli nową rzeczywistość. Jakże przewrotnie brzmią słowa prof. Stefana Żółkiewskiego z 1953 roku: „[...] Nauka rozwija się prawidłowo gdy jest wolna od monopolów, w atmosferze dyskusji i pełnej swobody krytyki”⁷⁵. To jedna strona medalu, z drugiej zaś strony „założenia ideologiczne określały przede wszystkim nową rolę nauki w społeczeństwie socjalistycznym, jej podstawowe zadanie służenia narodowi”⁷⁶.

Podsumowując powyższe rozważania sędzę, iż problem genezy Instytutu Historii Nauki oraz Komitetu Historii Nauki i Techniki można rozpatrywać jedynie w ramach analizy ogólnego, szerokiego planu nowych władz, zmierzającego do zmiany organizacji, struktury, kierunków badań, metod badawczych i celów powojennej nauki polskiej. Jeden z niezwykle ważnych elementów tych zamierzeń stanowiło odniesienie się do dotychczasowych osiągnięć nauki polskiej i światowej, przewartościowanie jej dziejów za pomocą marksistowskich prawidłowości historycznego rozwoju, a w szczególności koncepcji postępu, którego ostatnim – w pełni „naukowym“ etapem – miała być „nowa nauka“ wytyczająca drogi działania całemu społeczeństwu.

Szczegółowy zakres działalności Zakładu a następnie Instytutu jest przedmiotem badań i będzie zaprezentowany w przyszłości.

Ważniejsze daty dotyczące Instytutu Historii Nauki PAN

1953 – powstanie Zakładu Historii Nauki PAN, (uchwała z dnia 10 listopada 1953 roku Sekretariatu Naukowego PAN)

1954 – Zakład rozpoczyna działalność 1 maja
(W „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki“ Nr 2/1956 roku, pojawił się ślad dyskusji Prezydium Komitetu na temat przekształcenia Zakładu Historii Nauki w Instytut Historii Nauki i Techniki⁷⁷)

1958 – powołanie Zakładu Historii Nauki i Techniki – jako placówki pomocniczej Wydziału I Nauk Społecznych PAN, kierownictwo Zakładu objął prof. Bogdan Suchodolski, przewodniczący Komitetu Historii Nauki (Uchwała Prezydium PAN nr 15/58 z dnia 22 kwietnia 1958 r. w sprawie powołania ZHNiT)⁷⁸; [zadania Zakładu: Zakład obejmuje swoją działalnością naukową problematykę historii nauki i techniki oraz problematykę naukoznawczą ze szczególnym uwzględnieniem metodologii organizacji badań naukowych⁷⁹]

[Struktura wewnętrzna pionu naukowego Zakładu Historii Nauki i Techniki:

- 1) Pracownia Ogólnych Problemów Dziejów Nauki i Historii Nauk Społecznych [dopisano odręcznie do tekstu maszynowego]
- 2) Pracownia Historii Nauk Biologicznych i Medycznych
- 3) Pracownia Historii Nauk Matematycznych, Fizyko-Chemicznych i Geodezyjno- geograficznych (poprawione na Geologiczno)
- 4) Pracownia Historii Techniki i Nauk Technicznych
- 5) Pracownia Badań Kopernikańskich
- 6) Pracownia Badań Naukoznawczych
- 7) Pracownia Historii Nauki i Techniki w Krakowie
- 8) Pracownia Dokumentacji i Informacji Naukowej oraz Biblioteka⁸⁰]

[struktura organizacyjna pionu naukowego Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN:

- 1) Pracownia Historii Nauk Społecznych
- 2) Pracownia Historii Nauk Przyrodniczych, Ścisłych i Techniki
- 3) Pracownia Teorii i Organizacji Nauki
- 4) Pracownia Badań nad Społeczną Funkcją Nauki
- 5) Pracownia Badań Kopernikańskich
- 6) Grupa robocza w Krakowie
- 7) Grupa robocza we Wrocławiu
- 8) Dział Dokumentacji i Biblioteka
- 9) Dział Wydawniczy⁸¹]

- 1974** – połączenie Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN z Pracownią Dziejów Oświaty⁸² i nadanie nowej nazwy Zakład Historii Nauki, Oświaty i Techniki (decyzja nr 2/94 Sekretarza Naukowego PAN z dnia 5.01.1974 r.),
- 1977** – utworzenie Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN (uchwała nr 4) 77 Prezydium PAN z dnia 24 lutego 1977 r.; zatwierdzona przez prezesa Rady Ministrów w dniu 16 czerwca 1977 r.), [zadania Instytutu: Instytut obejmuje swoją działalnością naukową badania z zakresu historii nauki, oświaty i myśli technicznej aż do progu współczesności – ze szczególnym uwzględnieniem dziejów polskiej nauki i myśli technicznej, wkładu Polaków do światowej nauki i myśli technicznej oraz dziejów edukacji narodowej. Celem prac Instytutu jest poznanie prawidłowości historycznych rozwoju nauki, myśli technicznej i oświaty, a celem praktycznym krzewienia kultury narodowej i służenie racjonalnej, społecznie użytecznej polityce naukowej.⁸³]; [struktura organizacyjna IHNOiT PAN wg. Zarządzenia Dyrektora Instytutu, prof. dr Józefa Miąso, z dnia 28 lipca 1978 roku, wprowadzona od dnia 1 sierpnia 1978 : Pion naukowo-badawczy:
- 1) Zakład Dziejów Oświaty
 - 2) Zakład Historii Nauk Społecznych
 - 2.1. Pracownia Badań nad Początkami Myśli Społecznej
 - 2.2. Pracownia Historii Nowożytnych Nauk Społecznych
 - 3) Zakład Historii Nauk Przyrodniczych
 - 3.1. Pracownia Historii Nauk Biomedycznych
 - 3.2. Pracownia Historii Nauk o Ziemi
 - 4) Zakład Historii Nauk Ścisłych i Technicznych
 - 4.1. Pracownia Historii Nauk Ścisłych
 - 4.2. Pracownia Historii Nauk Technicznych i Techniki
 - 5) Zakład Historii Organizacji Nauki
 - 6) Zakład Badań Kopernikańskich
 - 7) Zespół Edycji Dzieł O. Langego i M. Kaleckiego
- Filie: w Krakowie i we Wrocławiu
- 1994** – zmiana nazwy na Instytut Historii Nauki PAN (decyzja nr 2/94 Sekretarza Naukowego PAN z dnia 5 stycznia 1994 r.)⁸⁴ [Do zakresu działania Instytutu należy prowadzenie badań naukowych w zakresie historii nauki, techniki i oświaty. Instytut organizuje badania interdyscyplinarne z udziałem ośrodków naukowych krajowych i zagranicznych, istotne dla rozwoju historii nauki, techniki i oświaty, a także uczestniczy w badaniach organizowanych przez krajowe i zagraniczne ośrodki naukowe oraz w pracach instytucji międzynarodowych, działających na polu historii, historii nauki i techniki i historii oświaty.⁸⁵]

PRZYPISY

- ¹ Goethe J. W., *Błąd tkwi w człowieku*, Wrocław 1997, s. 60.
- ² *Nowa Encyklopedia Powszechna*, t.5, s. 216.
- ³ *Materiały Sprawozdawcze*, Warszawa 1962, s. 1.
- ⁴ Nie jest to zgodne z prawdą, ponieważ Zakład Historii Nauki i Techniki powołany został w 1958 r. na bazie Zakładu Historii Nauki.
- ⁵ *Informator. Komitety naukowe. Komitety problemowe. Komitety narodowe Polskiej Akademii Nauk w kadencji 1999-2002*, Warszawa 2000, s. 24.
- ⁶ *Nowa Encyklopedia*, op. cit., t. 6, s. 430.
- ⁷ *Nowa...*, op.cit., t. 5, s. 218.
- ⁸ Hübner P., *Siła przeciw rozumowi. Losy Polskiej Akademii Umiejętności w latach 1939-1989*, Kraków 1994, s. 14.
- ⁹ Hübner P., op.cit, s. 39.
- ¹⁰ Hübner P., op. cit., s. 40.
- ¹¹ Tamże.
- ¹² „Odrodzenie“ numer 26/1945 w: Hübner P., op.cit., s.55.
- ¹³ Hübner, op. cit., s. 84.
- ¹⁴ Tamże.
- ¹⁵ Tamże, s. 85.
- ¹⁶ Tamże.
- ¹⁷ Hübner P., op. cit., s. 82.
- ¹⁸ Opałek K., *Stan badań nad nauką...*, „Studia i Materiały...“, Nr 1/1956, s. 185.
- ¹⁹ Hübner P., op. cit., s. 82-83.
- ²⁰ Hübner P., op. cit., s. 65.
- ²¹ Hübner P., op. cit., s. 77.
- ²² Hübner P., op. cit., s. 78.
- ²³ Schaff A., *Moje spotkania z nauką polską*, Warszawa 1997, s. 70.
- ²⁴ Hübner P., op. cit., s. 109.
- ²⁵ Tamże, op. cit., s. 138-139.
- ²⁶ Tamże, op. cit., s. 139.
- ²⁷ Tamże, op. cit., s. 145.
- ²⁸ Tamże, op. cit., s. 159.
- ²⁹ Tamże, op. cit., s. 160.
- ³⁰ Tamże, s. 160.
- ³¹ Hübner P., op. cit., s. 167.
- ³² Tamże.
- ³³ Tamże, op. cit., s. 168.
- ³⁴ Tamże, op. cit., s. 169.
- ³⁵ Tamże, op. cit., s. 172.
- ³⁶ Tamże, op. cit., s. 173
- ³⁷ Tamże, op. cit., s. 203.
- ³⁸ Hübner P., *I Kongres Nauki Polskiej jako forma założeń polityki naukowej państwa ludowego*, Warszawa 1983, s. 151.
- ³⁹ Hübner P., *Siła przeciw rozumowi...*, op. cit., s. 183.
- ⁴⁰ Tamże, op. cit., s. 196.
- ⁴¹ Żółkiewski S., *Postęp metodologiczny nauki polskiej*, „Studia i Materiały ...“, Nr 3/1955, s. 22.
- ⁴² Śmiałowski M., *Wspomnienia*, Warszawa 1995, s. 216.
- ⁴³ *Z działalności Komitetu...*, „Studia i Materiały...“, Nr 1/1953, s. 402.

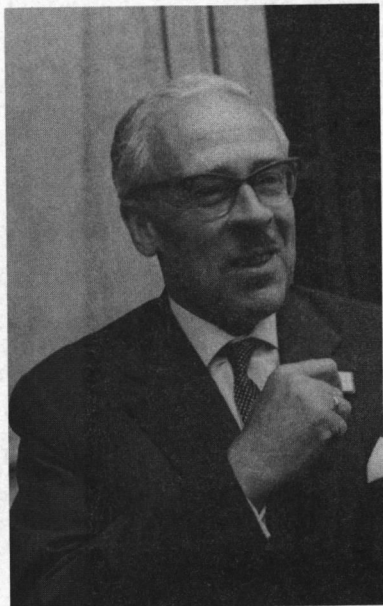
- ⁴⁴ Uchwała Nr 117M, Sekretariatu Naukowego Prezydium PAN z dnia 30 grudnia 1952 r., w sprawie reorganizacji Komitetu Historii Nauki Wydziału I. Tekst Uchwały: Sekretariat Naukowy Prezydium PAN postanawia: Przekształcić Komitet Historii Nauki Wydziału I w ogólnokademicki, podporządkowany bezpośrednio Prezydium P.A.N. Komitet Historii Nauki. PAN/359/10/53/ DJ.
- ⁴⁵ Protokół Posiedzenia Prezydium z dnia 23 stycznia 1953 r.
- ⁴⁶ Uchwała Prezydium Polskiej Akademii Nauk z dnia 24 stycznia 1953r.
- ⁴⁷ Tokarski Z., *Uroczystości kopernikowskie...*, „Nauka Polska“ Nr 3/1953, s. 150-151.
- ⁴⁸ Referat wygłosił prof. dr Eugeniusz Rybka, wiceprzewodniczący Międzynarodowej Unii Astronomicznej, „Nauka Polska“ Nr 3/1953, s. 150-151.
- ⁴⁹ Kryszewski W., *Z działalności Komitetu...*, „Studia i Materiały...“, Nr 2/1954, s. 677.
- ⁵⁰ Wyka K., *Po sesji Odrodzenia...*, „Studia i Materiały...“, Nr 1/1954, s.52-54.
- ⁵¹ Wystawa „Odrodzenie“ w Polsce, „Życie Warszawy“ Nr 262/1953, s. 3.
- ⁵² Suchodolski B., *Historia nauki na Sesji Odrodzenia PAN...*, „Studia i Materiały...“,Nr 4/1954, s.650.
- ⁵³ Wyka K., *Po Sesji Odrodzenia*, „Studia i Materiały...“, Nr 1/1954, s. 53-54.
- ⁵⁴ *Z działalności Komitetu Historii Nauki PAN*, „Studia i Materiały...“, Nr 1/1953, s. 401.
- ⁵⁵ „Sprawozdania z czynności i prac“, Nr 2/1953, s. 79-81.
- ⁵⁶ *Sprawozdanie Komitetu Historii Nauki za pierwsze półrocze 1953 r.*, „Sprawozdania z Czynności i Prac“ Nr 3/1953, s.40.
- ⁵⁷ Odbitka z numeru 1/55 r. Kwart. „Sprawozdania z Czynności i Prac“, s. 7.
- ⁵⁸ „Studia i Materiały...“, Nr 2/1954, s. 691-692.
- ⁵⁹ „Studia i Materiały...“, Nr 2/1954, s. 680.
- ⁶⁰ Odbitka z numeru 4/56 r. Kwart. „Sprawozdania z Czynności i Prac“, s. 8.
- ⁶¹ „Życie Nauki“, t.2, 1946, s. 270-272.
- ⁶² „Nauka Polska“, Nr 2/1955 r.
- ⁶³ Odbitka z numeru 1/55 r. Kwart. „Sprawozdania z Czynności i Prac“, s. 10.
- ⁶⁴ *Informator. Wydział I Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk*, Warszawa 1954, s. 69.
- ⁶⁵ *Zygmunt Modzelewski*, „Nauka Polska“ Nr 2/1954, s. 1-2.
- ⁶⁶ Dąbrowska M., *Dzienniki powojenne 1950-1954*, Warszawa 1997, s. 432-433.
- ⁶⁷ Tamże.
- ⁶⁸ Chałasiński J., O instytut historii nauki i kultury, *Nauka Polska* Nr 3/55r, s. 126.
- ⁶⁹ A oto inne dostępne dokumenty:
 Opracowanie 313/22V68
 Zygmunt Modzelewski : V-minister Spraw Zagranicznych [„urodził się w 1900 roku w Sosnowcu, jako syn robotnika. [...]
 Odpis zupełny aktu urodzenia – Zygmunt Modzelewski: ur. 15 kwietnia 1900 r. w Częstochowie.
 „Informator Kulturalny województwa częstochowskiego“, kwiecień 1981. „[...] Gdy w 1951 r. złożony ciężką chorobą, musiał ustąpić ze stanowiska ministra spraw zagranicznych, poświęcił się głównie działalności naukowej. Jako rektor Instytutu Nauk Społecznych przy KC PZPR zabiegał o mocniejsze powiązanie INS z życiem i walką partii, o oddziaływanie INS na inne ośrodki pracy naukowej i ideologicznej. Jako członek Polskiej Akademii Nauk i jej Prezydium odegrał Z. Modzelewski poważną rolę w coraz ściślejszym związaniu świata nauki polskiej z walką i pracą narodu, z socjalistycznym budownictwem. Szczególną uwagę poświęcał dziejom rozwoju nauki polskiej, postępowym tradycjom narodu, którym złożył hołd w swoich wnikliwych pracach o Roku Odrodzenia i o Polakach – bojownikach Komuny Paryskiej. Z. Modzelewskiego pasjonowały nauki społeczne, historia międzynarodowego ruchu robotniczego, literatura i sztuka. [...]“.

- wycinki prasowe *Zygmunt Modzelewski. W dziesiątą rocznicę śmierci* Trybuna Ludu Nr167(5555) Rok XVII, z 18VII1964r.; *W 10 rocznicę śmierci Zygmunta Modzelewskiego*, „Życie Warszawy“ Nr 146, Rok XXI, 18 VII1964 r.
- ⁷⁰ „Sprawozdania z Czynności i Prac“, Nr 1/1955, s. 8.
- ⁷¹ Opałek K., *Badania nad historią nauki...*, „Studia i Materiały“, Nr 1/1953, s. 11.
- ⁷² Tamże, s. 12.
- ⁷³ Skubała Z, *Sprawozdania*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“, Nr 2/1956, s. 437.
- ⁷⁴ Podanie z dnia 14 stycznia 1972 roku, podpisane przez Prof. dr Bogdana Suchodolskiego
- ⁷⁵ Żółkiewski S., *Postęp metodologiczny nauki polskiej*, „Studia i Materiały ...“, Nr 3/1955, s. 25.
- ⁷⁶ Tamże, s. 21.
- ⁷⁷ *Sprawozdanie...*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“, Nr 2/1956, s. 437.
- ⁷⁸ Załącznik do Uchwały Sekretariatu Naukowego PAN z dnia 13 czerwca 1967 r., punkt 1&2, art. 1.
- ⁷⁹ Tamże, punkt 5& 5.
- ⁸⁰ Załącznik do Statutu Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN /13 czerwca 1967 r.).
- ⁸¹ Załącznik do Decyzji Nr 135 Sekretarza Naukowego PAN z dnia 23 kwietnia 1971 r., dotyczącej zmiany statutu Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, nadanego uchwałą Sekretariatu Naukowego PAN z dnia 13 czerwca 1967 r. i uchwałą nr36/69 z dnia 29 kwietnia 1969 r.
- ⁸² Pracownia Dziejów Oświaty, jako pomocnicza placówka badawcza Wydziału I PAN, powołana została uchwałą Sekretariatu Naukowego Prezydium Polskiej Akademii Nauk nr 70/53 z dnia 19 maja 1953 r. [Pracownia obejmuje swoją działalnością naukową problematykę dziejów oświaty.
- ⁸³ Statut Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN, z dnia 18 marca 1978 roku, podpisany przez Sekretarza Wydziału I PAN, prof. dr Władysława Markiewicza.
- ⁸⁴ Statut Instytutu Historii Nauki PAN, pkt1 &2,art. 3; Statut zatwierdzony przez Prezesa PAN w dniu 1998 r.
- ⁸⁵ Decyzja Nr 54/98 Prezesa Polskiej Akademii Nauk z dnia 28 grudnia 1998 r.

From the history of the Institute for the History of Science of the Polish Academy of Science. Genesis

SUMMARY

This article presents the genesis and beginning of activities of the present Institute for the History of Science [Instytut Historii Nauki] of the Polish Academy of Sciences. The then Institute [Zakład Historii Nauki] had a different structure than the present has - it was appointed by The Science Secretariat of the Polish Academy of Science, on 10 November 1953. But on 1 May 1954, Institute started its activities under the management of Doc Waldemar Voisé. Writing about history of the Institute is impossible without referring to the history of the Committee of the History of Science [Komitet Historii Nauki] og the Polish Academy of Science, whose first president was Prof. Zygmunt Modzelewski. The background to that history constitute some general and detailed information about post-war political events and their impact on shaping the science policy in Poland. Science and research were under policy control and censorship. There is some information about the Warsaw Scientific Society [Towarzystwo Naukowe Warszawskie] and the Polish Academy of Science [Polska Akademia Umiejętności]. The major source of information were in archives, press articles mostly from 1950s, Maria Dąbrowska's and Prof. Michał Śmiałowski's memoirs. This article is the first part of the history of the Institute for the History of Science.

prof. Bohdan Suchodolski

prof. Zygmunt Modzelewski

prof. Waldermar Voisé

Dom Marii Skłodowskiej-Curie przy ul. Freta 16
siedziba Zakładu Historii Nauki

U C H W A Z A Nr.117

**Sekretariatu Naukowego Prezydium PAN
z dnia 30 grudnia 1952r.**

W sprawie reorganizacji Komitetu Historii Nauki Wydziału I.

Sekretariat Naukowy Prezydium PAN postanawia:

**Przekształcić Komitet Historii Nauki Wydziału I w ogólno-
akademicki, podporządkowany bezpośrednio Prezydium P.A.N.
Komitet Historii Nauki.**

**ZA ZGODNOŚĆ
Z ORYGINAŁEM**

DYREKTOR
BIURA PRAWNEGO I SPRAW OSOBOWYCH
KANCELARIJ PAN
R. Bartzak
/Roman Bartzak/

Wawano, 6. lipca 2000.

P.N. 1352/10/55/33

dyr Jurek

Protokół

Posiedzenia Prezydium
z dnia 23 stycznia 1953 r.

W posiedzeniu wzięli udział członkowie Prezydium z wyjątkiem prof. T. Marchlewskiego.

Porządek obrad:

dnia 23 stycznia 1953r.

1. Sprawozdanie z działalności Polskiej Akademii Nauk za 1952r.
2. Plan działalności Polskiej Akademii Nauk na 1953r.
3. Dyskusja i powzięcie uchwał.

dnia 24 stycznia 1953r.

1. Zagadnienie planowania badań naukowych
 - 1/ zagajenie
 - 2/ Z doświadczeń w zakresie planowania badań naukowych Państw. Instytutu Matematycznego
 - 3/ Z doświadczeń w zakresie planowania badań naukowych Instytutu Badań Literackich
 - 4/ Dyskusja
2. Powołanie Komitetu Historii Nauki przy Prezydium Akademii
3. Uchwalenie regulaminu powoływania członków Polskiej Akademii Nauk.

Prezes J. Dembowski otwierając zebranie powitał zebranych zaznaczając, że jakkolwiek od ostatniego zebrania, które odbyło się 4 lipca 1952r. Akademia w zakresie organizacyjnym zrobiła duży krok naprzód to jednak w bieżącym roku prace organizacyjne nie będą jeszcze ukończone.

Prezes proponuje, aby odbyć łączną dyskusję nad sprawozdaniem z działalności za rok ubiegły i wytycznymi działalności na 1953r. Następnie Prezes zapytał czy są uwagi do protokołu poprzedniego zebrania. Ponieważ nikt uwag nie zgłosił protokół ^{uzgodniony} przyjęty.

ZA ZGODNOŚĆ
Z ORYGINAŁEM

DYREKTOR
BIURA PRAWNEGO I SPRAW OSOBOWYCH /.
KANCELARIAH JAN
R. Bartczak
/Roman Bartczak/

Wawona, 6. lipca 2007

4.

Należy przypuszczać, że kandydatów będzie bardzo wielu, lecz gdyby każda sprawa miała iść od razu na posiedzenie Wydziału to wypaczyłoby to pracę Wydziału, który by się zamienił w jakąś komisję kwalifikacyjną. Sprawa jest jasną w wypadku pozytywnych opinii referatów. W wypadku niezgodności projekt przewiduje odwołanie się do Sekretariatu Naukowego, który jest emanacją Prezydium Akademii i jest przed Prezydium odpowiedzialny.

Prof. Z. Modzelewski wypowiada się za projektem. Regulamin nie zabrania żadnemu z członków podniesienia sprawy, która upadła na Sekretariacie Naukowym na Prezydium lub zgromadzeniu Ogólnym. Kwalifikowana większość lub tajność głosowania są przeżytkami z okresu, gdy nie tylko Akademia, ale wszystkie instytucje były instytucjami wyrażającymi określona walkę klasową.

Prof. Wasilkowski zwraca uwagę, że regulamin nie może być dyskutowany i uchwalony w oderwaniu od ustawy o PAN.

Wobec wyczerpania dyskusji Prezes poddał projekt regulaminu pod głosowanie.

Projekt uchwalono większością głosów, dwa głosy padły przeciw projektowi.

Następny punkt porządku dziennego powołanie Komitetu Historii Nauki przy Prezydium PAN referował prof. St. Żółkiewski.

Zagadnienie historii nauki budzi zainteresowanie przedstawicieli różnych specjalności, którzy dawali niejednokrotnie wyraz przekonani, że nie mogą właściwie uprawiać swojej dyscypliny bez znajomości jej dziejów. Dlatego jest rzeczą konieczną, żeby badania nad historią nauki były należycie i szeroko w Akademii rozwinięte. W 1952 roku powołany został Komitet Historii Nauki przy Wydziale I. Zorganizowano go z myślą rozszerzenia w odpowiednim momencie na Komitet Międzywydziałowy. Komitet będzie łączył przedstawicieli wszystkich 4 Wydziałów PAN.

Wniosek przyjęto jednogłośnie.

Prezes zakomunikował zebrany, że w uznaniu zasług zmarłego prof. Żorawskiego, członka Akademii pogrzeb odbędzie się na koszt Państwa.

Na tym posiedzenie zakończono.

SEKRETARZ NAUKOWY
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

w/z /St. Żółkiewski/

PREZES
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

/J. Dembowski/

1/1/1952
ZA ZGODNOŚĆ
Z ORYGINAŁEM

BIURA PRACOWNI I STANÓW OSOBNICZYCH
KANCELARIAT PAN

Roman Barczak

U c h w a ł a

Prezydium Polskiej Akademii Nauk
z dnia 24 stycznia 1955r.

w sprawie powołania Komitetu Historii Nauki przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk.

Prezydium Polskiej Akademii Nauk uchwala przekształcenie Komitetu Historii Nauki przy Wydz.I na Komitet przy Prezydium PAN. Pozwoli to na przezwycięzenie dotychczasowego rozproszenia badań w zakresie historii nauki polskiej.

Badania te z istoty swojej noszą charakter międzywydziałowy, a proponowana forma organizacyjna stwarza podstawy do należytego powiązania i kontaktów poszczególnych badaczy w ogóle a także i w ramach zespołów różnych specjalistów badających naukę danego okresu czy epoki /feudalizm, Odrodzenie, Oświecenie, I połowa XIV w., pozytywizm, dwudziestolecie międzywojenne i Polska Ludowa/ oraz w ramach zespołów opracowujących historie danego zagadnienia w rozwoju historycznym.

Część prac Komitetu, interesująca szczególnie specjalistów danej dziedziny wykonywana byłaby w odpowiednich Sekcjach Komitetu.

Skład Komitetu

Przewodniczący	Rektor Modzelewski Zygmunt	- członek	rzecz.PAN
W.przewodn.	prof.dr Turski Stanisław	"	" PAN
"	" " Suchodolski Bogdan	"	koresp.PAN
"	" " Bukowski Jerzy		

Członkowie Prezydium

prof.dr Skałczyński Bolesław członek koresp.PAN
" " Olszewski Eugeniusz
Sekretarz Prezydium - vacat

Członkowie Komitetu

prof.dr	Barycz Henryk	-	Wydz.I
" "	Birkenmajer Aleksander	"	
" "	Lipiński Edward	"	
" "	Leśnodorski Bogusław	"	
" "	Dobrowolski Kazimierz	"	
" "	Kroński Tadeusz	"	

- 2 -

prof.dr Kurdybacha Łukasz	Wydz. I
" " Okęcki Stanisław	"
" " Serejski Marian	"
" " Opalek Kazimierz	"
" " Jaczewski Tadeusz	Wydz. II członek koresp. PAN
" " Hryniewiecki Bolesław	"
" " Rowiński Ksawery	"
" " Wolski Tadeusz	"
" " Makarewiczowa Aniela	"
" " Banachiewicz Tadeusz	Wydz. III
" " Miłobędzki Tadeusz	"
" " Hurwic Józef	"
" " Turski Stanisław	"
" " Małkowski Stanisław	"
" " Olszewicz Bolesław	"
" " Wierzbicki Witold	Wydz. IV. członek rzecz. PAN
" " Krupkowski Aleksander	"
" " Malecki Ignacy	"
" " Siennicki Stefan	
" " Zachwatowicz Jan	

**ZA ZGODNOŚĆ
Z ORYGINAŁEM**

DYREKTOR
BIURA PRAWNEGO I SPRAW OSOBOWYCH
KANCELARIU PAN

R. Bartczak
/Roman Bartczak/

Warszawa, 6 lipca 2000.